

ILYÉS ZSOLT

SZOLGÁLATOK SOKFÉLESÉGE A LITURGIÁBAN

La celebrazione liturgica ci dà la possibilità per la partecipazione attiva dei fedeli anche tramite vari ministeri. Ci sono dei ministeri ordinati (sacerdozio sacramentale), ma ci sono pure i ministeri non ordinati (sacerdozio universale). Dopo il concilio vaticano secondo il servizio dei laici è stato meglio elaborato e sostenuto. In questo articolo esaminiamo i diversi ministeri nella celebrazione liturgica, in due grandi capitoli. Nel primo capitolo presentiamo lo sviluppo della teologia e della prassi dei ministeri non ordinati dopo il concilio vaticano (come la troviamo nei documenti ufficiali della Santa Sede e nei libri liturgici). Nel secondo capitolo parliamo del servizio liturgico dei ministeri laici nelle comunità che devono celebrare, pregare senza presbitero. Presentiamo le condizioni e le regole di tali celebrazioni.

„A világiak szerepe az Egyházban” téma képezte a zsinat utáni teológia reflexió és pasztorális útkeresések egyik sarkalatos pontját. Az elmúlt évtizedekben sok minden letisztult és világossá vált, ugyanakkor több kérdés még megválaszolásra vár, és sok a jövőbe mutató feladat és kutatási, kísérletezési terület is. A világiak szerepének és szolgálatuk fontosságának újra-fölfedezése nem is régi és nem is lezárt téma. Sok mindenen átment és még forrásban levő, nem lezárt terület. A megtett utat sok kísérletezés, vita és feszültség, ugyanakkor sok értékes, maradandó eredmény megszületése is jellemzi.

Egyházunk története is nagy változatosságot mutat e kérdésre adott válaszát illetően. Kezdetben sokféle hivatalos szolgálat volt, amelyekkel világiakat is megbíztak. Aztán megszűnik a világiak liturgikus szolgálata, hivatalaik vagy teljesen megszűnnek vagy pedig a papságra készülő átmeneti, de kötelező lépcsőfokaivá válnak. Mint állandó fokozat, szolgálat csak a pap és püspök szentségi fokozata marad meg.

A zsinat és az azt követő reform aztán nagy lendületet ad a szolgálatok újrendezésének. Egyik dokumentum a másikat éri, egyik nagy változás a másikat.

A világiak liturgikus szolgálatának témáját két részre osztva tárgyaljuk. Az első részben beszélünk a pap vezetésével, közösségileg végzett liturgiákról, míg a másodikban a pap nélkül végzett liturgikus cselekményekről. Tárgyalásunk során nem foglalkozunk témánk biblikus megalapozásával, most inkább csak a szolgálatok zsinat utáni történetét, alakulását vesszük szemügyre.

I. Szolgálatok sokfélesége a pap által vezetett liturgiában

Történelmi visszatekintés

Mielőtt elkezdenénk a közelmúlt egyházi dokumentumaink vizsgálatát, vessünk egy pillantást a világiak liturgikus szolgálatának alakulására a történelem folyamán.

Mindannyiunk számára jól ismert a klasszikus történet a hét diakónus kiválasztásáról (ApCsel 6, 1–7). Már az apostoli időkben kialakulnak különböző szolgálatok, mégpedig az Egyház szükségének, lelkipásztori és liturgikus igényeinek megfelelően. Az első századokban már a szolgálatok egész sokasága virágozik, amelyek lassan tisztulnak le úgy fogalmilag, mint az egyes szolgálatok tartalmát illetően. Köztudott, hogy ezekben a századokban a liturgiában is sokféle szolgálat volt, sok szolgálattelvő bevonásával végezték a szertartásokat. Tudjuk pl., hogy a III. században, Kornéliusz pápának Rómában van 46 papja, 7 diakónusa, ugyanennyi szubdiakónusa, 42 akolitus, végül pedig 12 exorcistája, lektora valamint ostiarius. ¹

A szolgálatok alakulásának folyamatában előbb megjelenik az a gyakorlat, hogy a liturgikus szolgálatok között kialakul egy rangsor és aki egy, a rangsorban följebb álló szolgálatban akar részesülni, annak az alsóbb fokozatokon mind végig kell mennie. A sorrend (alulról fölfelé) a következőképpen alakult: ostiarius, lektor, exorcista, akolitus, szubdiakónus, diakónus, pap, püspök. Majd lassan elindul egy olyan folyamat, hogy ezen szolgálatok egy részét átmeneti fokozatnak kezdik tekinteni és ekként is kezelni, megszűnnek az alsóbb fokozatok önálló szolgálatok lenni és a papság felé vezető út egyes lépcsőfokaivá válnak. A szolgálatok ilyenén való szemlélete jellemzi a kereszténység második évezredét a nyugati egyházban. Mindössze két állandó rend marad: a papság és a püspökség. Minden annál lejjebb álló fokozat csak átmeneti szolgálatnak, átmeneti lépcsőfoknak számított. Így a diakónátus, szubdiakónátus (ez utóbbi a 13. századtól a nagyobb rendekhez tartozott), valamint az akolítátus, az exorcista, lektori, ostiariusi kisebb rendek. Ezekben az évszázadokban viszont nagyon nagy számban jelentkeztek a papi szolgálatra, úgyhogy nem is érezte az Egyház hiányát a többi „rend” megtartásának.

¹ LODI, E., „Ministero/Ministeri” in *Liturgia* (edd) D. SARTORE, A.M. TRIACCA, C. CIBIEN, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 2001, 1196.

A 2. vatikáni zsinat az idők jeleire és az egyház új helyzetére, szükségleteire figyelve és válaszolva változtatást látott szükségesnek ezen a téren.

Az egyház gyakorlata – az első századoktól egészen a 20. századig – azt mutatja, hogy a világiak bevonása liturgikus és lelkipásztori szolgálatba mindig a konkrét pasztorális helyzet függvényében alakult, változott. Konkrét pasztorális igények, szükségletek kielégítésére születtek, alakultak vagy változtak át különböző szolgálatok. Ahogy II. János Pál pápa mondja a *Christifideles laici* 23. p.-ban: *Valahányszor az Egyház szüksége vagy a hasznosság megköveteli, az egyetemes érvényű jog kánonjai alapján, a lelkipásztorok a világi hívőkre rábízhatnak bizonyos feladatokat, amelyek jóllehet kötődnek a lelkipásztorok saját feladataihoz, mégsem követelik az egyházi rend szentségi karakterét.*²

Ezen rövid történelmi visszapillantás után most nézzük a különböző liturgikus szolgálatok alakulását, szemléletét, az utóbbi évtizedek hivatalos egyházi dokumentumai alapján.

A szolgálatok az utolsó 40 év dokumentumainak tükrében

E helyen most nem célunk a témánkra vonatkozó teljes dokumentáció alapos és részletes bemutatása és tárgyalása. Szándékunk csupán annyi, hogy a fontosabb megnyilatkozások fősorakoztatásával érzékeltessük azt a folyamatot, amelynek során sok minden átalakul és átrendeződik a szolgálatok terén.

1. Zsinati dokumentumok:

A SC 76. előírja „az egyházi rend szertartásának” felülvizsgálását.

A LG 29. kimondja: A jövőben helyre lehet állítani a diakonátust, mint az egyházi hierarchia sajátos és állandó fokozatát.

Az Egyház missziós tevékenységéről szóló határozat, az AG 15. pontjában pedig ezt olvashatjuk: Az Egyház meghonosításához és a keresztény közösség növekedéséhez különféle szolgálatok szükségesek, melyeknek felkarolása és gondozása mindenkinek szívügye legyen: a papi, a diakónusi és a katekéta szolgálat, valamint a katolikus akció feladatai. Betöltésükre isteni hívás nyomán vállalkoznak magukból a hívő közösségekből.

A SC 29. már beszél különböző, világiak által végzett szolgálatokról, és ezeket igazi, valódi liturgikus szolgálatoknak nevezi: *A ministránsok*,

² II. János Pál pápa, *Christifideles Laici*, [Pápai Megnyilatkozások, XX.], az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1990, 57. o.

a lektorok, a kommentátorok és a kórus (szkóla) tagjai valódi liturgikus szolgálatot végeznek.³

A zsinati dokumentumokban tehát már nem csupán a papságot és a püspöki rendet találjuk, mint állandó szolgálatot, hanem a diakonátusnak, mint állandó fokozatnak visszaállítására is lehetőséget ad, továbbá világiak által végzett, de állandó szolgálatokról is beszél (mint a katekéta szolgálat, vagy a ministráns, lektor, kórus szolgálata).

Ezen irányelvek alapján elkezdődik egy több évig tartó komoly munka a papi rend hármaskozatának (püspökség, papság, diakonátus) világos újrafogalmazására és a szentelések liturgiájának fölülvizsgálására⁴, illetve a „kisebb rendek” megreformálására⁵. Hosszas viták és sok munka eredményeként több dokumentum is megszületik, amelyek a rendek és szolgálatok reformját valósítják meg lépésről lépésre.

2. Szentszéki dokumentumok a szolgálatokról:

Inter oecumenici, Instrukció – 1964. szeptember 26. – engedély arra, hogy olyan közösségekben, ahol nincs pap, ott világi vezesse Isten Igéjének ünneplését és a pap vagy püspök által előre elkészített homíliát is felolvassa.

Sacrum Diaconatum Ordinem motu proprio – 1967. június 18. – VI. Pál pápa – az állandó diakonátus visszaállítása.

Ministeria quedam motu proprio – 1972. augusztus 15. – VI. Pál – a „kisebb rendek” reformja. Hét év kemény munka után születik a pápai döntés: az akolitusi és lektori feladatkör elnevezése legyen „szolgálat” a „kisebb rendek” elnevezés helyett; és világiak is megkaphassák, anélkül, hogy a papság rendjében kívánnának részesülni – de csak férfiak. Ez utóbbi kitétel elég sok vitát váltott ki. Egy 1973. július 1-i rendelet viszont már megengedi azt, hogy az Eucharisztia rendkívüli kiszolgáltatója nő is lehessen.

Ugyanez a motu proprio eltöröl több „kisebb rendet” (eltörli a tonzúrát, az osziáriusi és exorcista „kisebb rendeket”, és a szubdiakonátust is), de ezeket megtarthatják a Püspöki Konferenciák, ha

³ A zsinat előtt a világiak ténykedése a liturgiában nem számított liturgikus szolgálatnak. Ha például egy szkóla vagy kórus énekelte az Ordinárium tételeket (Kyrie, Gloria, ...), ez liturgikus szempontból nem volt érvényes, hanem csak azért, hogy ezalatt a pap magában, halkán elmondta ezen liturgikus énekek szövegét. A szkóla, kórus éneke liturgikus szempontból csak „háttérzenének” számított, a liturgikus cselekményt aláfestő művészi produkciónak, és nem liturgikus ténykedésnek.

⁴ Ld. A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948-1975)*, [B.E.L. Subsidia 30], CLV – Edizioni Liturgiche, Roma 1997, 685–700.

⁵ Uo. 703–736.

szükségesnek látják, vagy kérhetnek újakat is, olyanokat, amelyek eddig nem voltak.

Immensae caritatis, Instrukció – 1973. január 29. – egy új szolgálat létrehozása: az eucharisztia rendkívüli kiszolgáltatója.

Egyházi Törvénykönyv – 1983 – összegyűjti és szisztematizálja mindazt, amit addig a világiak egyházi szolgálatáról rendelkeztek.⁶ Mindenekelőtt azokat a lehetőségeket sorolja föl, amikor speciális és súlyos helyzetekben, és pap vagy diakónus hiányában világiak is végezhetnek liturgikus szolgálatot (előzetes engedély, és az illetékes hatóság küldetésének birtokában).

Christifideles laici, Apostoli Buzdítás – 1988. november 30. Ez a dokumentum az 1987-ben megtartott püspöki szinódus nyomán született pápai levél. A püspöki szinódus témája „A világiak hivatása és küldetése az egyházban és a világban” volt. Nagy viták voltak, de egyetértésre és egyhangú, konkrét döntésekre nem jutottak (nagyon különböző volt az egyház helyzete a világ különböző részein). Ez a dokumentum sem tartalmaz ezért sok újdonságot, inkább szintézis a témáról, aminek elmélyítését egy bizottságra bízta (esetleges további szolgálatok létrehozása vagy bizonyos szolgálatok nőkre bízása kérdésében).

Két további instrukció, a *Világi hívőknek a lelkipásztori szolgálatban való együttműködéséről* (1997), illetve a *Redemptionis Sacramentum* (2004), szabályozzák a világiak részvételét liturgikus cselekményekben (elsősorban a vitatott kérdések tisztázása, vagy helytelen gyakorlatok megszüntetése céljából), de jelentősebb újdonságot ezek a dokumentumok sem tartalmaznak.

3. Szolgálatok a liturgikus könyvekben:

Csupán ez a téma is megérne egy külön tanulmányt, mi most e téren is csak utalni szeretnénk a szolgálatok témájának egyik lehetséges tanulmányozási területére.

A *Római Misekönyv*: ezzel a továbbiakban külön foglalkozunk, ezért ezt itt most nem részletezzük.

Ordo Baptismi Parvulorum (gyermekkeresztelés szertartása) – 1969, 1973². Ebben a szertartáskönyvben külön szertartás található arra az esetre, amikor világi keresztel.

Ordo Initiationis Christianae Adultorum – 1972; magyarul *Felnőttek beavatása a keresztény életbe* – 1999. Ezzel a szertartáskönyvvel külön

⁶ CIC. 230. k.; 517. k., 2. &; 776. k.; 861. k., 2. &; 910. k., 2. &; 911. k.; 943. k.; 1112. k.; 1168. k.

és sokat lehetne foglalkozni, mert mintapéldája annak, hogy hogyan, és milyen fontos szerepet kapnak a világiak akár áldások adásában is, és a liturgiákon is.

De Benedictionibus – 1984: Az áldások liturgikus könyvében van pl. katekéták megáldása, vagy világiak által is adható áldások: „házszentelés”, a szülők gyermekeikre adható áldásai stb.

Ordo Exsequiarum (a temetés szertartása) – 1969. E szertartáskönyv megengedi, hogy a temetést szükség esetén világi végezze.⁷

A zsinat és az azt követő reform nagy lendületet ad a szolgálatok újrendezésének. Visszaállítják az állandó diakonátus intézményét (1967), önálló, világiak által végzett feladatkörre is válik a lektori és akolitusi szolgálat (1972), új szolgálat is létrejön, és pedig az eucharisztia rendkívüli kiszolgáltatója (1973). Ezzel aztán megáll a folyamat. A továbbiakban már csak azzal törődnek (de ezzel aztán egyre aprólékosabban), hogy ki, mikor, mit csinálhat. S bár a dokumentumok lehetőséget adnának, kaput nyitnának egyéb szolgálatok létrehozására is, ebben már semmi további lépés nem történt. Talán még egyetlen előremutató, körvonalazódó szolgálat a katekéta szolgálata a katekumenátusi intézményben – lásd a *Felnőttek beavatása a keresztény életbe* c. szertartáskönyvet.

A reformok és útkeresések kezdetén csak liturgikus szolgálatokról volt szó. E folyamat során aztán egyre nyilvánvalóbbá válik az az igény is, hogy ne csak a liturgiában, hanem a pasztorális tevékenység, a katekézis, a karitatív munka és mindenek fölött pedig közösségek vezetésében is nagyobb szerepet kapjanak a világiak.⁸

A szolgálatok teológiai-liturgikus alapjai

A múltban hosszú időn keresztül a liturgiában éppúgy, mint a lelkipásztori-hitoktatási munkában a papok végeztek minden feladatot. Egyházközségek vezetése, liturgia, hitoktatás, nevelés, iskolák vezetése, igehirdetés – mind-mind papok által végzett munkakört jelentett. Két új tényező megjelenése és erősödése azonban lassan ezen állapotok radikális megváltozásához vezettek.

Az első tényező pasztorális jellegű: a papok számának jelentős csökkenése. Nem tudván már minden feladatot elvégezni, a papok kezdték lassan világiak segítségét kérni bizonyos munkák elvégzésére. Ez a szükséghelyzet lassan egy szemléletbeli változást is hozott. Erről

⁷ OE 19.

⁸ Lásd L. BRANDOLINI, C.M, *Ministeri e servizi nella Chiesa di oggi*, [Sussidi Liturgico-Pastorale 2], CLV – Edizioni Liturgiche, Roma 1992.

most csak annyit: egyre világosabbá válik, hogy a világiak szolgálatát, tevékenységét az Egyházban nem kielégítő csupán szükségmegoldásnak, kényszerű engedménynek tekinteni. Ennél sokkal többről, és másról van itt szó.

A második tényező teológiai: az *egyházkép* alakulása, az Egyház valóságának újrafogalmazása nem annyira a hierarchia, nem annyira a látható szervezet oldaláról megközelítve, hanem inkább az Egy Test, az Isten Népe képekből kiindulva. A *communio-egyház* képe válik egyre markánsabbá, egyre meghatározóbbá, hívek és papság közötti kölcsönös és differenciált felelősséggel.⁹ *A papság fogalma* is másképpen értelmezett és használt: az igazi pap, az egyetlen és igaz főpap Jézus Krisztus; az ő papságában részesedik minden megkeresztelt (általános papság) és minden fölszentelt személy (szolgálati papság). *A hívők egyetlen papsága pedig és a szolgáló, azaz a hierarchikus papság egymáshoz van rendelve, jóllehet a lényegben különbözik egymástól és nemcsak fokozatban: mert egyikük is, másikuk is a maga külön módján részesedik Krisztus egyetlen papságában.*¹⁰ Tehát nem egy éles szembeállításról van szó: egyfelől a papság, akinek feladata mindenféle szolgálat ellátása – s velük szemben a hívek, akik a tárgyai ennek a szolgálatnak. II. János Pál pápa mondja a *Christifideles laici* 23. pontjában: *A lelkipásztoroknak tehát el kell ismerniük és elő kell segíteniük a világi hívek szolgálatait, hivatalait és feladatait, mivel ugyanazzal a szentségi alappal rendelkeznek a keresztségben és a bérémből [...]*¹¹

A szolgálatok teológiai-liturgikus alapjainak további vizsgálatához induljunk ki a SC 26. pontjából, amely két nagyon fontos kijelentést tartalmaz:

A liturgikus cselekmények az egyház egész testére tartoznak, azt teszik láthatóvá és azzal közlik hatásukat; az egyes tagokat azonban állapotuk, szolgálataik és tényleges bekapcsolódásuk különbözősége szerint különböző módon érintik.¹²

⁹ Lásd ennek szentírási alapjaként a szentpáli egy Test teológiát a Róm 12, 4–8. és az Ef 4, 11–13 alapján.

¹⁰ LG 10.

¹¹ II. János Pál pápa, *Christifideles Laici*, [Pápai Megnyilatkozások, XX.], az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1990, 56. o.

¹² SC 26

Ezt ismétli és erősíti meg a Római Miskönyv Általános rendelkezései (ezután csak RMÁR-ként rövidítve (1975)¹³ 58 vagy a RMÁR (2002) 91.

A liturgikus cselekmények az Egyház egész testére tartoznak – tehát nem csupán a papra. A liturgikus cselekményekben a híveknek is aktívan, tevékenyen részt kell venniük, kinek-kinek a maga szolgálatának megfelelően. Ez minden megkeresztelt joga és kötelessége.¹⁴ A liturgia legfőbb végzője maga Krisztus, aki e szent cselekményben, mint „szeretett menyasszonyát”, maga mellé veszi az Egyházat is. A Liturgikus Konstitúció ugyanakkor több pontban is világosan és egyértelműen tanítja, hogy a liturgikus cselekményekbe a híveknek is tevékenyen, aktívan bele kell kapcsolódniuk (akkor is, ha részvételük, liturgikus ténykedésük lényegi különbségeket mutat a szolgálati papság liturgikus szerepével szemben).¹⁵ Ugyanezt ismételten és megerősítve és még jobban részletezve megtaláljuk a RMÁR 62.-ben (RMÁR 2002-ben: 95, 96), majd pedig az egyes szolgálatokra konkrétan lebontva a 63-73. pontokban.

Hadd zárjuk e gondolatsort II. János Pál pápának a Chr. laici 23. pontjában található kijelentésével: A liturgikus ünneplés ugyanis nem csupán a papság, hanem az összes jelenlévő szent cselekménye. Ezért természetes, hogy azokat a feladatokat, amelyek nem a főszentelt papság feladatai, a világi hívek is betöltsék.¹⁶

A liturgikus cselekmények az Egyházat teszik láthatóvá. A SC 26. pontjának kijelentését a SC 41. pontja is megismétli és megerősíti, amikor a püspökről beszél: *Legyen mindenki meggyőződve róla, hogy az Egyház a legkiválóbb módon akkor lesz láthatóvá, amikor Isten szent népe teljesen és tevékenyen részt vesz a közös liturgiában, mindenekelőtt az Eucharisztia ünneplésében, az egységes imádságban, az egyetlen oltár körül, melynél a közösség élén ott áll a papságtól és segédkezőitől körülvett püspök.* Ha tehát a konkrét liturgikus cselekményeinknek az Egyházat kell láthatóvá tenniük, akkor vajon milyen egyházképet, milyen közösségi létet sugallnak liturgiáink templomainkban? Olyan Egyházat-e, ahol az adományok és szolgálatok sokfélék, vagy

¹³ RMÁR (1975) – ez a Római Miskönyv második kiadását jelzi. A RMÁR (2002) – a Római Miskönyv harmadik kiadása.

¹⁴ RMÁR 58.

¹⁵ SC 7, 11, 14, 19, 21, 26, 28, 29, 30, 41, 48, 50, 79, 100, 113, 114, (116), 121, 124.

¹⁶ II. János Pál pápa, *Christifideles Laici*, 56. o.

olyat, ahol a pap végez mindent, a pap birtokol minden karizmát és szolgálatot?

Van, aki az éneklés karizmáját kapja vagy a zenélését, más a szép, értelmes felolvasás karizmáját, más a virágok művészi elrendezésének karizmáját, ismét más a jó szervezés karizmáját; van, aki közvetlenségével és kedvességével a közösség tagjai fogadásának szolgálatát tudná jól végezni stb. Így nyilvánul meg az Egy Test, amelyben a tagok mind más szerepet töltenek be, más feladatot végeznek, de *csak együtt* működhet a test egészségesen. Liturgiáink láthatóvá teszik *ezt* az Egyházat?

Van tehát egyfelől a szolgálati papság, mint szentségi szolgálat – ez a papság szentségében gyökerezik. És vannak a keresztségből-bérmálásból fakadó egyéb szolgálatok – az általános papság szolgálatai. Ez utóbbiak között vannak avatással járó szolgálatok és vannak tényleges, „de facto” szolgálatok, Abban az esetben beszélünk „de facto” szolgálatokról, amikor valaki hivatalos egyházi megbízatás nélkül végez valamilyen szolgálatot vagy pedig maga a feladatkör nem számít hivatalos egyházi szolgálatnak (bár az illető személy végezheti feladatát hivatásszerűen). Ebben az esetben e szolgálatokat végzők nem kaptak az Egyház részéről hivatalos megbízatást, hanem csupán jó szántukból és a Szentlélektől vezetve végzik szolgálatukat. Ilyen szolgálat ma is és régebb is sok volt az egyházi élet minden területén.

De most szóljunk bővebben az avatással járó szolgálatokról.¹⁷

- Ezek olyan egyházi szolgálatok, melyeket az Egyház hivatalosan elismer, és amelyekkel maga az Egyház bíz meg egy személyt, átadva ezt a megbízatást egy konkrét liturgia keretében.

- Ezek adományok, melyeket a Szentlélek ad az egész Egyház javára és épülésére.

- Az ilyen személyek által végzett szolgálatok így már nem rendkívüli és nem egyéni kezdeményezésre végzett cselekedetek, hanem az Egyház struktúrájának és rendes életének megnyilvánulásai és része.

A különféle karizmákat meghatározott szolgálatra maga a Lélek adja, Ő támasztja a konkrét igények szerint az Egyház és a helyi közösség épülésére, gazdagodására. Ezek ugyanakkor szükségeltetik az Egyház elismerését is (úgy a hierarchia, mind a közösség részéről!), s amikor az Egyház megbíz egy személyt egy ilyen szolgálattal, akkor az nem

¹⁷ Mindabban, amit a továbbiakban az avatással járó szolgálatokról mondunk, alapvetően Luca Bardolini szolgálatokról írt könyvére támaszkodunk, aki könyvének megírása idején Róma egyik segédpüspöke volt: L. BRANDOLINI, C. M., *Ministeri e servizi nella Chiesa di oggi*, [Sussidi Liturgico-Pastorale 2], CLV – Ed. Liturgiche, Roma 1992.

kiváltság osztogatása, nem is megtiszteltetés valaki érdemeinek az elismeréséért, hanem elismerése egy olyan karizmának, szolgálatnak, amelyet a Szentlélek ad, és amely nyilvánvalóvá vált az illető személy tetteiben, tehetségében.

Ezeknek a karizmáknak egy jó része nem azonnal, tisztán és egyértelműen felismerhető. Ezeket felszínre kell hozni, és tudatosítani /tudatosítani kell megfelelő pasztorális hozzáállással és katekézissel. Ugyanakkor sokszor megtisztításra is szorulnak, helyes mederbe való terelésre, elismerésre. Segíteni kell az érintett személyeket, hogy ezek az adományok a megfelelő módon kifejezésre jussanak, és növekedni tudjanak. Ez mindenekelőtt a püspökök és papok feladata és felelőssége. Ugyanakkor megfelelő katekézissel és informálással az egész közösséget be kell vonni ezen szolgálatok felfedezésébe, bemutatásába, formálásába, kibontakoztatásába.

Az ilyen szolgálatok nem születnek és nem is bontakoznak ki csak úgy, maguktól, spontán módon, de még csak felülről jövő hivatalos döntésekkel sem, hanem olyan mértékben alakulnak, amilyen mértékben a konkrét közösségek elmélyítik:

- az Egyház igazi lényegét, kommúnió és Egy Test voltát,
- az Egyházhoz, mint közösséghez való tartozásuk élő tudatát,
- kristálytisztn látják azokat a feladatokat és kihívásokat, amelyeknek a közösségnek meg kell felelnie abban a konkrét időben, és abban a pasztorális, szociális, kulturális kontextusban, amelyben élnek.

Meg kell tanulnia a közösségnek magának „kitermelni” szolgálatokat, összhangban a saját szükségleteivel, küldetésével és feladataival. Egy ilyen szolgálatnak (úgy is, mint strukturális elemnek, és úgy is, mint konkrét személynek) a közösség jóváhagyását is bírnia kell, nem elég csupán az, hogy egy plébános szükségesnek, vagy éppen időszerűnek találja (vagy éppen nem) s ő kiválasszon egy személyt, és azt bemutassa. Az ilyen egyszemélyes döntések vagy eljárásmodok nem is lennének összhangban a *communio-egyház* teológiájával és valóságával.

Megfelelő előkészület és kiválasztás után a jelöltek hivatalos megbízatást kapnak feladatuk végzésére. A lektori és akolikusi feladatokkal való megbízásra az Egyház külön szertartást dolgozott ki, amelyet avatásnak nevezünk, és amely mindig ünnepélyes, közösségi liturgikus esemény. De egyéb szolgálatokkal való megbízásnak is a formája és igazi helye a liturgia. Az avatás szertartása ugyanis a karizma egyházi ünneplése, amelynek értelme és üzenete a következő:

- A karizma elismerése egyrészt a konkrét személynél, másrészt, mint szükséglet és feladat a konkrét közösség életében, amelyre szükség van a közösség építéséhez.

- Az avatás szertartása egy epiklézist is tartalmaz, amellyel az Egyház a Szentlélek áldását kéri a szolgálatra felavatandók számára, hogy szolgálatukat Isten akaratának és a közösség épülésének megfelelően végezzék.

- Az avatás szertartásának az is célja, hogy tudatosítsa a kiválasztott személyekben küldésüket, karizmájukat (amit mások szolgálatára kaptak), és tudatosítsa (bennük és a közösségben egyaránt), hogy az Egyház maga is küldi őket egy konkrét feladat végzésére. Ezek a karizmák egy szolgáló egyházban olyan szolgálatok, amelyeket egyesek végeznek az egész közösség nevében, és közösségben az egyetemes és helyi egyházzal.

Szolgálatok a szentmisén

Kétségtelenül az Eucharisztia törvényes ünneplésének legfőbb irányítója és végzője (Krisztus után) maga a püspök.¹⁸ Ha ő nincs jelen, akkor segítőtársai, az áldozópapok képviselik őt és mutatják be Krisztus személyében az áldozatot. Ők állnak a helyi közösségek élén, vezetik annak imáját, ünneplését egységben a püspökkel.¹⁹ A papok a szentségek szolgálatára által és különösen is a szentmisében nemcsak Krisztust képviselik, hanem egyben a püspökkel is hierarchikus kapcsolatba lépnek, és így őt az egyes hívőközösségekben valamiképpen jelenlévővé teszik.²⁰

A segédkezők között a diakónus foglalja el az első helyet, aki már egyben a papi rendhez is tartozik.²¹ Az eucharisztia ünneplésében azonban e három papi renden kívül sok más szolgálattevőnek is feladata van.²² A RMÁR 63-73. pontokban több ilyen szolgálattevőt megnevez, körülírva ezek konkrét szolgálatát is a szentmisében. Éspedig: - Szköla, énekkar, orgonista, zenészek (RMÁR 63); - Külön említi és kiemeli a kántor szerepét (RMÁR 64); - Akolitus (RMÁR 65); - Lektor (RMÁR 66); - Zsoltárénekes (RMÁR 67); - Egyéb segédkezők: felhatalmazással

¹⁸ RMÁR 59.

¹⁹ RMÁR 60.

²⁰ LG 28, PO 5.

²¹ RMÁR 61.

²² Itt most nem foglalkozunk az egyes szolgálatok mibenlétének konkrét és részletes leírásával, csupán a szolgálatok sokféleségének bemutatásával, úgy, ahogyan az a RMÁR-ben megjelenik.

bíró áldoztatók, ministránsok, kommentátor, rendezők, perselyezők (RMÁR 68).

A Misekönyv azt is ajánlja, hogy legyen ún. ceremóniamester (a liturgia gördülékény menetének felelőse) is.²³

A Római Misekönyv második kiadásának (1975) Általános Rendelkezéseiben, amelyet bemutattunk és mind a mai napig használunk, még nincsen egészen átgondoltan és letisztázva bemutatva a világiak által végzett szolgálatok rendje. Ehhez képest a Római Misekönyv legújabb kiadásának (2002) Általános Rendelkezései már sokkal tisztább képet mutatnak (RMÁR [2002], 98-111). Itt már a szolgálatok felsorolásának sorrendje is más: akolitussal és lektorral kezd, majd ezek után sorolja a többi. A RMÁR (2002) 105. pontja külön is megerősíti, hogy a sekrestyés, a kommentátor, a perselyező és a „rendező” (aki fogadja a híveket) is liturgikus szolgálatot végez. A RM második kiadása még különbséget tesz a presbitériumon belül és kívül szolgálatot teljesítők között²⁴ és azt is megjegyzi, hogy nők csak a „presbitériumon kívül végzendő szolgálatokkal” bízhatók meg.²⁵ Az új Misekönyv ÁR nem tesz különbséget a presbitériumon belül és kívül végzett szolgálatok között, és csak annyit mond, hogy mindegyik bízható világra is (itt nincs megszorítás, hogy mi bízható ezek közül férfiakra és mi nőkre – RMÁR [2002], 107).

Egy példa: a lektor.

Az Ige liturgiája nem csupán egy tanító része a misének, nem is csupán az Eucharisztia liturgiáját előkészítő mozzanat, hanem alkotó eleme magának a liturgiának, része magának a szentségi történésnek. Márcsak ezért sem mindegy, hogy ki és hogyan olvassa föl a szentírási részeket a szentmisén. Amikor valaki fölolvass egy olvasmányt, akkor nem egy rég történt eseményt mesél el, nem is egy iskolai órát tart vagy felolvasási gyakorlatot végez, hanem egy olyan misztériumot hirdet meg, amely itt és most ismét valósággá válik, történik azok számára és azokban, akik figyelmesen hallgatják, és hittel fogadják.

Ki olvasson? Olvasson gyerek? Gyermeknek részvételével végzett szentmisén igen – amennyiben szépen és érthetően olvas. Azonban felnőttek számára végzett szentmisén nem biztos, hogy szerencsés megoldás. Meg tudják-e érezni a résztvevők egy bájos, kedves gyermeki

²³ RMÁR 69.

²⁴ RMÁR 68

²⁵ RMÁR 70.

hang közvetítésével azt, hogy most hozzájuk az Isten szól, hogy most kinyilatkoztatásra, isteni tanításra kell kinyitniuk fülüket, értelmüket és szívüket? Nem vesz-e el néha a lényeg azáltal, hogy egy gyermek nem mindig képes fölfogni szavai súlyát (és elsietve vagy „olvasási gyakorlat”-szerűen olvassa föl az Igét); vagy azáltal, hogy a felnőttek abbéli gyönyörködésükben, hogy „milyen szépen olvas ez a gyerek, milyen ügyes” elsiklanak az isteni Szó megszólító, átalakító ereje fölött? Nem lenne-e erre a feladatra alkalmasabb egy fölavatott, fölkészült és olvasásra termett felnőtt lektor, aki úgy olvas, hogy amit mond, azt már maga is átélmélkedte, és tudatában van annak, amit éppen tesz? Mindezek persze csak kérdések, gondolkodásra és továbbgondolásra serkentő szándékkal.

Tűnődések a szolgálatok működéséről, és a kommunió-egyházról

Előfordulhat néhanapján, hogy megjelenik egy hívő a plébánosnál, és valamire panaszkodik. Felpanaszolhatja esetleg azt, hogy a virágok nincsenek ízlésesen elrendezve; vagy azt, hogy milyen csapnivaló volt az ének a liturgián; vagy azt, hogy valami zavarja a liturgiában, amit talán másképp is lehetne végezni. Vajon mit jelentenek ezek a megjegyzések? Lehet-e szó néhány esetben arról, hogy esetleg a panaszos hívőnek adottsága, érzéke van ahhoz, aminek kapcsán megjegyzéseit megfogalmazza? Előfordulhat-e az, hogy néha éppen egy kritika, egy hiány megfogalmazása jelezheti valakiben egy karizma meglétét?

Ha egy egyházközség élete nem virágzik, ennek nem lehet-e az egyik oka éppen az, hogy a hívek nem ismerték föl, nem bontakoztathatták ki a maguk karizmáit, szolgálatait? Ha igaz az, hogy a Szentlélek nem a papnak ad egy személyben minden karizmát, ami egy szép liturgia végzéséhez szükséges,²⁶ hanem szétosztja a közösségben, mint egy Test tagjaiban, akkor levonjuk-e az ebből fakadó konkrét következtetéseket? Ha egy közösségben nincs aki az éneket vezesse, ez nem azért van-e, mert akinek erre karizmája, adottsága lenne, az nem tudja, hogy ezzel neki szolgálnia kellene a közösséget és Istent? Ha valaki a közösségben arról panaszkodik, hogy a szentmise egyhangú, lapos és művészi szempontból igénytelen, akkor ennek egyik oka lehet-e az is, hogy a hívek nem tudatosították, hogy egy szép liturgia feltétele az is, hogy mindenki a maga karizmájával, adottságával szolgálja a liturgiát, a

²⁶ Zenei adottság; érzék térberendezésre és virágelrendezésre; jó szervezőképesség; jó előadókészség szövegek felolvasására; rendezői adottságok; gazdag fantázia; érzékenység és nyitottság a közösség aktuális témáira, legyen az öröm vagy bánat – az Egyetemes Könyörgések megfogalmazásához; stb.

közösséget és Istent? Tudják és segítjük a híveket annak felismerésében és tudatosításában, hogy nemcsak a paptól, hanem a hívektől is függ az, hogy milyenek konkrét liturgiáink?

Lenne-e szükség és igény egyházközségeinkben világi akolitusok és az eucharisztia rendkívüli kiszolgáltatóinak szolgálatára betegeink, idős testvéreink szentségi pasztorációjában? Isten személyes, figyelmes szeretetét, és egy közösség gondoskodását tapasztalhatja meg az a beteg vagy idős testvérünk, akihez rendszeresen elviszik az Oltáriszentséget. Ezt a lelkipásztor is megteszi havonta egyszer vagy alkalmyszerűen (például kórházakban). De nem jelenthetne-e értékes többletet az, ha minden vasárnap elvihetné egy-két akolitus (vagy az eucharisztia rendkívüli kiszolgáltatója) az Oltáriszentséget, a napi evangéliumot és a prédikációt olyan testvéreinknek, akik beteg vagy idős koruk miatt nem vehettek részt a közösség ünneplésén, liturgiáján? Nem jelentene-megerősítést egy rendszeres (vagy akár mindennapi) áldozó számára, ha kórházi tartózkodása alatt rendszeresen (vagy akár minden nap) részesülhetne Isten és közössége szerető gondoskodása folytán szentáldozásban? Minderre a lelkipásztornak egymagában nincs ideje, de nem lenne hasznos (vagy talán szükséges is) ilyen esetben, hogy legyenek a közösségnek akolitusai, az Eucharisziát ilyen rendkívüli esetben kiszolgáltató, felavatott szolgálattevői?

Pap nélküli istentisztelet

A pap nélküli istentiszteletek problematikája olyan közösségeket érintő kérdés, amelyek pap állandó jelenlétét kénytelenek nélkülözni. Ilyen közösség egyre több van, s ez komoly kérdéseket vet föl a közös imát, a közösségi ünneplést illetően. Fontos-e, hogy ilyen közösségek olyan vasárnapokon is összegyűljenek és imádkozzanak, amikor pap nem tud jelen lenni? Ha igen, akkor hogyan nézzen ki ez a közös ima, és ki vezesse? Itt tehát szükséghelyzetről van szó, nem pedig normális, rendes állapotáról egy egyházi közösségnek, és ezen helyzet rendkívüli voltát minden e témával foglalkozó dokumentum újra meg újra hangsúlyozza is.

Már a 2. vatikáni zsinat előtt is fölmerült ez a probléma, születtek is ilyen helyzetekre megoldási kísérletek, de a zsinat után még inkább az érdeklődés és a teológiai reflexió középpontjába került e kérdés. Ennek okai:

- A papság számának drasztikus csökkenése, és így a pap nélküli közösségek megsokasodása.

- A pap nélkül maradt közösségek igénye arra, hogy összegyűljenek és imádkozzanak, együtt ünnepeljék valamilyen formában az Úr napját.²⁷

- A világiak különféle szolgálatainak újbóli felvirágoztatása, aktív bekapcsolódásuk az Egyház pasztorális, evangelizációs és liturgikus tevékenységébe.

- Új dogmatikai megfogalmazások, útkeresések.

Egyházi megnyilatkozások e témában:

Elég sok tanítóhivatali megnyilatkozás született e kérdésben, kezdve a vatikáni zsinat dokumentumaitól egészen napjainkig. Ezek hangsúlyozzák ezen liturgiák szükségességét megfelelő helyzetekben (az Egyház gondoskodó figyelme; a hívek igénye és joga); meghatározzák helyét az egyház imádságos, liturgikus életében (nem mise-pótlék, hanem inkább a mise utáni vágyat kell még inkább felkeltenie); rendelkeznek annak menetéről, végzőjéről, idejéről stb.

A Liturgikus konstitúció utalásai:

A SC 35. pont 4. paragrafusa szorgalmazza igeliturgiák végzését vasár- és ünnepnapokon, főleg olyan helyeken, ahol nincs pap. Ilyenkor vezesse a liturgiát diakónus vagy más, a püspök által megbízott személy. A 68. pont feladatul tűzi ki olyan rövid keresztelési szertartás összeállítását, amelyet szükség esetén katekéta vagy bármely világi hívő végezhet. A 79. pontban pedig ezt olvashatjuk: *Gondoskodni kell arról, hogy bizonyos szentelményeket – legalábbis különleges körülmények között és a főpásztor ítélete szerint – megfelelő lelkiületű és adottságokkal rendelkező világi hívők is kiszolgáltathassanak.*

Zsinat utáni dokumentumok

Inter Oecumenici – Instrukció – 1964. szeptember 26. A 37. pontban arra buzdít, hogy olyan közösségekben, ahol nincs pap, és egyáltalán nem lehetséges vasárnap vagy ünnepeken szentmisét végezni, ott legalább végezzenek Igeliturgiát, amelyet vezessen a diakónus, vagy

²⁷ Csak Franciaországban 1977-ben már 1100 olyan plébánia volt, amelynek nem volt plébánosa és világiak vezetésével végeztek közös imákat. Ez a szám tíz év alatt szinte megháromszorozódott. 1987-ben (egy évvel a *Christi Ecclesia* direktórium megjelenése előtt) már az ilyen plébániák száma 2754 volt. Brazíliában a '70-es évek végén a plébániai közösségek 70%-a fölszentelt pap nélkül ünnepelte az Úr napját. Németországban még korábban, már a '60-as években több mint 2000 egyházközségben gyűltek össze több-kevesebb rendszerességgel a hívek vasárnapi, pap nélküli istentiszteletre (*Stationgottesdienste*). Ld. D. SARTORE, „Assemblee senza presbitero” in *Liturgia* (edd) D. SARTORE, A. M. TRIACCA, C. CIBIEN, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 2001, 171–178.

egy megbízott világi. Ugyanezen pontban azt is mondja, hogy e közös istentiszteletek modellje legyen a szentmise Igeliturgiája és a közös imát vezető világi a pap vagy püspök által előre kiválasztott homíliát is felolvashatja.

Eucharisticum mysterium – Instrukció – 1967. május 25. E dokumentum csak röviden utal a pap nélküli istentiszteletekre, a 33.c. pontban, de újat nem mond.

Directorium de celebrationibus domenicilibus absente presbytero – „*Christi Ecclesia*” – Direktórium a pap távollétében végzett vasárnapi szertartásokról. – 1988.²⁸ Három komoly tényező is volt, amely arra ösztönözte a Szentszéket, hogy kiadjon egy ilyen részletes és eligazító direktóriumot: egyre szaporodott azon közösségek száma, ahol a legjobb szándék mellett sem tudtak minden vasárnap szentmisét végezni; sürgetően szükség volt valami eligazításra, konkrét útmutatásokra, elvekre, hogy hogyan és milyen liturgiákat végezzenek ezen közösségekben (ismételten kérte ezt több Püspöki Konferencia is); elérkezettnek tűnt a helyzet arra is, hogy összegyűjtsék a már létező és kiforrott tapasztalatokat.

A dokumentum első része teológiai, elméleti megalapozás; második részében sorolja föl azokat az elveket, amelyek alapján ilyen istentiszteleteket lehet végezni pap hiányában:

- Ezeket nem szabad a szentmise helyettesítésének tekinteni, hanem csakis ideiglenes, szükségmegoldásnak tekintendők.

- Az ilyen ünneplések legmegfelelőbb formája az Ige-liturgia áldoztatással, de ez nem az egyetlen és kizárólagos forma, lehetőség.

- Ilyen liturgiák állandó jellegű bevezetése csakis a püspök beleegyezésével, valamint a közösségért felelős pap és maga a közösség konzultációja után történhet.

- Az ilyen imákat irányíthatják diakónusok, hiányukban pedig szerzetesek vagy világiak, férfiak vagy nők.

A harmadik rész leírja az ilyen istentiszteletek struktúráját és menetét. Ezek alapvetően két fő részből állnak: Ige-liturgia és áldozás liturgiája.

Rendelkezés világi hívőknek a lelkipásztori szolgálatban való együttműködéséről: - 1997. Ebben a 7. cikkely megismétli, megerősíti a korábban mondottakat. A pap nélküli szertartás végzéséhez az illető személynek külön megbízást kell kapnia megvéspüspökétől, akinek meg

²⁸ Ennek magyar első kiadása 1994-ben jelent meg, a második pedig 2003-ban: *A világi lelkipásztori kisegítők kézikönyve*, SzIT. Bp. ²2003.

kell határoznia a szertartás megfelelő körülményeit, helyét, időtartamát és ki kell jelölnie a felelős papot.

Redemptionis Sacramentum – Instrukció, 2004. E dokumentum megszületésének egyik legfőbb oka a liturgiában tapasztalható visszaélések, helytelenségek megszüntetése, a liturgia helyes végzésének védelme.²⁹ Ez rá is nyomja bélyegét úgy a dokumentum tematikájára, mint az egyes témákkal való foglalkozás módjára. Az instrukció érinti a pap nélküli istentiszteletek témáját is, a 162-167. pontokban. Ezt vizsgáljuk meg most részletesebben:

Ennek a kérdésnek a tárgyalásánál is érezhető az aggodalom, aminek háttérében biztosan konkrét visszaélések és tévedések ismerete áll. Az 1997-es Instrukciót megfelelő pontját sokkal részletesebben fejti ki: inkább ne is áldoztassanak, csak össze ne tévesszék a misét az ilyen liturgiákkal³⁰; inkább „vezessék” többen az ilyen imákat, osszák többfele a szerepeket, nehogy úgy tűnjön, hogy valaki „előljáróként vezeti” azt (165.), s így olyasmit sugalljon a híveknek, mintha e világi személy is a pappal egyenlő lenne (holott nem „előljáró”, hanem csupán megbízott).

Keresvén ezeknek a félreértéseknek az okait megkérdezhetjük: Vajon ezen félreértések, tévedések egyik fő oka nem lehet-e egy esetleges elégtelen katekézis, az erre való felkészítés, felvilágosítás, nevelés gyengesége, hiányossága? Gyerekek, fiatalok hitoktatásában kap-e megfelelő hangsúlyt annak ismertetése, hogy liturgiánk, közös imáink nem korlátozódnak csupán a szentmisére, hanem lehetőségünk van például Igeliturgiák végzésére, közös zsolozsmázásra is? Ha ezt idejében és jól megtanítanánk nekik, akkor vajon ezek után is összetévesztenék a szentmisét egy igeliturgiával?

A 164. pont szól arról, hogy a keresztény népnek joga van ahhoz, hogy a *megyéspüspök lehetőségeihez mérten gondoskodjék valamilyen vasárnapi szertartás elvégzéséről ezért a közösségért.* Ugyanakkor a dokumentum aggodalmát is kifejezi e szertartások kapcsán. Lennie kell

²⁹ Ezt kifejezetten említi is a dokumentum mindjárt a 2. pontban (Hogy az Egyház ezt az oly nagy misztériumot különösen a szent liturgia ünneplése során napjainkban is kellően védelmezze, a pápa utasította az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregációt, hogy a Hittani Kongregációval egyeztetve készítse el ezt az instrukciót ...), és az ezt követő pontok is mind erről beszélnek. A 6, 7, 8, 9. pontok mind ezzel a szóval kezdődnek: A visszaélések...

³⁰ A 165. pontban olvashatjuk: Gondosan kerülni kell annak lehetőségét, hogy az ilyen összejöveteleket bármiképpen összetéveszék az eucharisztikus ünnepléssel. A megyéspüspökök ezért okosan vizsgálják meg, hogy ezeken az összejöveteleken vajon szükséges-e az áldoztatás.

valaminek, de minek és hogyan? Két kincset félt itt az Egyház: az Igét és az Oltáriszentséget, de főképp ez utóbbit (lásd 166: *különösen, ha azok során áldoztatásra is sor kerül*). Már az 1988-as Direktórium is hangsúlyozza, hogy szükség van pap hiányában is közös imára, liturgiára, mégpedig azért, mert ez a kereszténység, a keresztény közösség létének, életének egyik alaptevékenysége, másfelől viszont azért is szükséges, hogy megőrizhessük a vasárnap liturgikus, ünnepi-közösségi jellegének keresztény hagyományát (6.). Ugyanakkor azt is kifejti, hogy az Isten Igéje, az Eucharisztia és a szolgálati papság az Úr ajándéka az Ő menyasszonyának, az Egyháznak, különösen is az Úr napján (17).

Ha annyira fontos a vasárnapi Ige hallgatása, az Egyház imáiban való részvétel és az áldozás, akkor lehetne-e abban gondolkodni, hogy több diakónus legyen? Hiszen akkor semmi gond sem lenne az ilyen istentiszteletekkel, ugyanis a diakónus az ilyen liturgiák rendes megbízottja és végzője lehetne.³¹

Az idők jelei?

Azt hangoztatják a dokumentumok, hogy csak ideiglenes megoldásként vezethetők be szentmise híján egyéb szertartások. De az Egyház mai helyzetét figyelve újra és újra fölmerül a kérdés: valóban annyira rendkívüli és ideiglenes (és ilyen értelemben átmeneti) ez az állapot az Egyházban? Milyen reális megoldás remélhető a közeljövőben? Ha a holnapot nézzük, akkor talán majd jobb lesz a helyzet? Ideiglenesen most így csináljuk, amíg majd nemsokára, egy pár év múlva újból sok pap lesz? De hát így lesz? Erre fele tartanak Egyházunk mai belső folyamatai? Ha igen, akkor értelme van az „ideiglenes” jelzőnek. De ha nem, akkor mit jelent ez az „ideiglenesség”?

És mit gondoljunk a növekvő paphiányról? Ennek csak rossz következményei volnának? Nem fedezhető fel ebben is valamiképpen az idő jele? Sokan írnak ugyanis arról, hogy többek között ennek köszönhetően is erősebb lett, megnövekedett a hívek felelősségérzete, fontosságuk és felelőségük tudata az Egyház ügyeit, szolgálatát illetően. Elkötelezettebben és öntudatosabban állnak sok helyen az egyház mellé világiak olyan helyeken, ahol nagy a paphiány, és áldozatkészen bekapcsolódnak az Egyház lelkipásztori, evangelizációs és liturgikus ténykedéseibe, feladataiba, küldetésébe.

Az Egyház ezen a téren is nehéz feladat és nagy kihívás előtt áll. A közösségeink életéért felelős hivatalos szervek megnyilvánulásai jelzik,

³¹ Ld. *Direktórium*, 29.

hogy tudatában vannak egyházközségeink mai helyzetének, kihívásainak és nehézségeinek. A Szentszék döntései, választásai azt is mutatják, hogy komoly elkötelezettséggel és a hagyományhoz hűen próbálnak a hívek lelki igényeinek, szükségleteinek kielégítésére megoldásokat keresni. A „bármit lehet” és a „semmit sem szabad” között keresi az arany középutat, a lelkek üdve érdekében. Mindannyiunk feladata (papok és hívek) ebben Egyházunkat imánkkal támogatni és tevékenyen, a Szentlélek vezetésével a részünket kivenni a szolgálatokból – Isten dicsőségére, Egyházunk javára és az egész emberiség lelki üdvére.

